

ΒΙΒΛΙΟ ΚΡΙΤΙΚΗ

Για τις «Τσίχλες ταξιδιού» του Μάκη Τσίτα – γράφει η Ισιδώρα Μάλαμα

02/05/2026

Μία εξαιρετική συλλογή διηγημάτων για την απογείωση της ανθρώπινης καθόδου

Μάκης Τσίτας, *Τσίχλες ταξιδιού*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2026.

Στη συλλογή διηγημάτων *Τσίχλες ταξιδιού* του Μάκη Τσίτα, ο συγγραφέας μετατρέπει τα πιο απλά περιστατικά της καθημερινότητας σε μικρά αλλά αξέχαστα λογοτεχνικά ταξίδια. Σε σύντομα στιγμιότυπα ζωής, οι ήρωες αποκαλύπτονται κυρίως μέσα από τις ανθρώπινες αδυναμίες τους. Με λιτότητα, χιούμορ και διακριτική τρυφερότητα, οι μικροαφηγήσεις αυτές διεισδύουν στον ανθρώπινο ψυχισμό και αποδεικνύουν ότι η μεγάλη λογοτεχνία μπορεί να χωρέσει ακόμη και στις πιο σύντομες φόρμες.

Σε αυτό το πλαίσιο, αποτελεί μια εξαιρετικά εύστοχη αναγνωστική πρόταση, για λόγους που άπτονται αφενός της πραγματικότητας που θέλει τους ρυθμούς να είναι ραγδαίοι και τον χρόνο για ανάγνωση ελάχιστο, αφετέρου της ανάγκης να εισπράξει ο αναγνώστης την πλήρωση που η λογοτεχνία μπορεί να προσφέρει κατά τον ελάχιστο πια χρόνο της επαφής μαζί της. Ο Τσίτας συγγράφει ένα βιβλίο που μπορεί να διαβαστεί ευχάριστα ακόμη και μέσα σε μια μέρα, στα –αναγκαστικά– διαλείμματα που μας επιβάλλει η ρουτινώδης καθημερινότητα: στο αστικό, στο μετρό, στο κυλικείο, στο παγκάκι. Και μέσα σε λίγη ώρα να έρθει σε επαφή με γνώριμες ή άγνωστες μορφές που συνδέονται μεταξύ τους μέσω της αυξημένης ανθρωπινότητάς τους: της ευαισθησίας, της απόγνωσης, της προσδοκίας, της ματαιοδοξίας, του φόβου. Οι ήρωες των διηγημάτων εκδηλώνουν σε μέγιστο βαθμό μία εκδοχή αυτής της ανθρωπίνης διάστασής τους, μα τούτη η υπερβολή είναι που τους καθιστά και φυσιολογικούς ανθρώπους. Έχουμε, λοιπόν, το οξύμωρο, οι στάσεις και οι συμπεριφορές των άκρων στις οποίες συχνά επιδίδονται οι ήρωες να συνιστούν την ίδια στιγμή τη μεσότητά τους, το «μέσον προς ημάς», όπως θα έγραφε και ο Αριστοτέλης, και άρα να κανονικοποιούνται και να λειτουργούν ως πολυεπίπεδες εκδοχές του άλλου μας εαυτού.

Μια τέτοια συμπεριφορά είναι αυτή της υπερπροστατευτικής μητέρας, η οποία επιμένει να εξαντλεί –και να εξαντλείται– όλη της τη δύναμη στην εναγώνια απαίτηση από το παιδί της να φορέσει τη ζακέτα του. Ο Τσίτας μάς μεταφέρει μία πολύ οικεία σε όλους –και, κυρίως, ελληνική– μητρική απαίτηση στο διήγημα «Βάλε τη ζακέτα σου», όπου αναβιώνει ένας υπερπλήρης διάλογος όσον αφορά την ελληνική μητρική φιγούρα και τη σχέση της με τα παιδιά της. Μόνο που το διήγημα δεν θα ανταποκρινόταν στον ρόλο του ως ερεθίσματος επαναπροσδιορισμού αξιών και στάσεων και ως θρυαλλίδας για στοχασμό, αν περιοριζόταν σε τούτη την αναβίωση. Ως εκ τούτου, επεκτείνει τη συλλογιστική του –όπως τα περισσότερα διηγήματα της συλλογής– μέσω ενός λιτού αλλά συνοπτικού επιλόγου, μεταφέροντας τον προβληματισμό στο μακρινό μέλλον, όταν κανείς δεν θα υπάρχει να μας θυμίσει να φορέσουμε τη ζακέτα μας.

Πολύ κοντά σε αυτήν την ιστορία, στέκει η μορφή της γιαγιάς, όπως προκύπτει μέσα από το διήγημα «Ιστορία σε δώδεκα πλάνα». Η κλασική Ελληνίδα γιαγιά, που διατηρεί μια στενή –σχεδόν συνωμοτική– σχέση με τον εγγονό της, που δεν χάνει ευκαιρία να τον υποστηρίξει, να του ανοίγεται, να ξανανιώνει μαζί του, να προσπαθεί μέσα στην ανημπόρια της να βοηθήσει, να δακρύζει και μόνο στη σκέψη ότι θα φτάσει πολύ ψηλά και, κυρίως, να κάνει πάντα το κομπόδεμά της για να το παραχωρήσει γενναιόδωρα στον μικρό, προκειμένου να κάνει πραγματικότητα τα δικά του όνειρά και τις δικές της προσδοκίες, είναι συχνά αυτή που γίνεται ο κυματοθραύστης της οργής των παιδιών της, στόχος κακοποίησης και εξευτελισμού: «“Ε, άι στο διάολο, παλιόγρια!” φωνάζει έξαλλος. Της πετάει το σφυρί. Την πετυχαίνει στο πρόσωπο» (σελ. 52). Πέρα από τη ολοκληρωμένη σκιαγράφηση του προσώπου της αγαπημένης συγγενής, ο συγγραφέας φέρνει τον αναγνώστη αντιμέτωπο με την άνανδρη συμπεριφορά που δέχονται τα άτομα της τρίτης ηλικίας, θυμίζοντάς μας κάτι από Τολστόι («Ο παππούς και το εγγονάκι») και καλώντας μας σε βαθιά ενδοσκόπηση.

Στο ίδιο μοτίβο, όλοι οι ήρωες που περιδιαβαίνουν τις σελίδες της συλλογής κατέχουν μία δική τους μεσότητα, που, αν και στον αναγνώστη φαντάζει ακρότητα, αυτός γνωρίζει καλά ότι συνιστά και δική του πιθανή αντίδραση ή επιλογή. Θα λέγαμε ότι ο Τσίτας γνωρίζει πολύ καλά ότι η λογοτεχνία και δη το διήγημα είναι ένας τρόπος να μειώσει κανείς τις πιθανότητες να νομίζει ότι όλα όσα συμβαίνουν γύρω αφορούν μόνο τους άλλους. Με αυτή τη λογική, η λογοτεχνία από τον συγγραφέα θεωρείται ως ο χώρος μείωσης των πιθανοτήτων αποστασιοποίησης από τον έτερο ή, καλύτερα, ως ο χώρος ενδυνάμωσης της συλλογικής ενσυναίσθησης. Γιατί ποιος μπορεί να αποκλείσει την πιθανότητα να επιδίδεται μανιωδώς και κρυφά στο φαγητό («Τρως»), να αντιδρά υπερβολικά ακόμη και σε δημόσια θέα στο άκουσμα μιας προσωπικής προσβολής («Συνέβη στο Κολωνάκι»), να γράφει γράμμα σε έναν διάσημο αποζητώντας την επικοινωνία/επαφή («Αγαπητέ κύριε Μάικ Τζούνς»), να ζητά από την ΤΝ να του ετοιμάσει λόγια ακόμη και για να αντιμετωπίσει μια οδυνηρή οικογενειακή συνθήκη («Ευλογημένη τεχνητή νοημοσύνη»), να πέσει θύμα αδικίας και να μην μπορεί να υπερασπιστεί τον εαυτό του («Η αδικία»), να δει το σημάδι που το άφησε ένας αγαπημένος νεκρός του («Το φυλλάράκι»); Ή ποιος δεν έχει αισθανθεί ότι δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των άλλων («Στα γήπεδα με τον μπαμπά»), ποιος δεν αρνείται να συμφιλιωθεί με την ιδέα του θανάτου («Το ράσο»), ποιον δεν επισκέπτονται τακτικά οι νεκροί του ή ο ίδιος νοερά αυτούς («Μια συνηθισμένη χριστουγεννιάτικη ιστορία»);

Πέρα, ωστόσο, από το ευρύ θεματικό πλαίσιο και το πλήθος των προσώπων που το στελεχώνουν, αξίζει να μείνει κανείς στη συλλογή αυτή για δυο άλλους λόγους, που σχετίζονται με την αυτοαναφορικότητα της λογοτεχνίας, με την τάση της δηλαδή να θέτει ζητήματα που την αφορούν. Ο πρώτος, πιο συγκεκριμένα, αφορά την απεριόριστη έκταση του λογοτεχνικού πεδίου ως χώρου ελεύθερης προσωπικής έκφρασης, που δίνει συχνά τη δυνατότητα προσωπικής κάθαρσης, γνώρισμα που, άλλωστε, αποτελεί συστατικό, προτέρημα και δυναμική κάθε τέχνης: Όσα ανείπωτα στοιχειώνουν την προσωπική πορεία του καθενός θεωρούμενα κοινωνικά καταδικαστέα, βρίσκουν καταφύγιο μέσα στο λογοτεχνικό κείμενο και με το μοίρασμά τους βρίσκουν αντίκρισμα στο ανθρώπινο γίγνεσθαι. Σε αυτό το πλαίσιο κατακρημνίζονται στερεότυπα, στις αγκυλωτικές δαγκάνες των οποίων πνίγεται η ανθρώπινη ψυχосύνθεση κι εξέλιξη. Έτσι, μέσα στη λογοτεχνία μία μάνα μπορεί να αποκαθληθεί από το βάθος της τελειότητας και να κλείσουν λογαριασμοί που παρέμεναν χρόνια ως χρέη συνειδησης, βυθίζοντας με το «ηθικό» τους βάρος τον κάτοχό τους σε λιμνάζοντα νερά και υπονομεύοντας την απελευθέρωσή του: «Η δυνατότητα για ξεκαθάρισμα λογαριασμών είναι ένα απ’ τα ατού που προσφέρει η λογοτεχνία στους συγγραφείς. Είπα λοιπόν, για πρώτη φορά, να το χρησιμοποιήσω κι εγώ. Και πίστεψέ με, νιώθω υπέροχα. Και δεν με νοιάζει αν αυτό φαίνεται –και ίσως να είναι– μικρόψυχο» (σελ. 56).

Ο δεύτερος λόγος αφορά θέματα που σχετίζονται με τους λειτουργούς της: εκδότες, συγγραφείς, κοινό. Ο Τσίτας σαρκάζει αφενός την αγωνία ατάλαντων συγγραφέων να διαβαστούν από υπεύθυνους εκδοτικών οίκων, ρίχνοντας αφετέρου επιδέξια τα βέλη του στη σύγχρονη εκδοτική πραγματικότητα που θέλει τους έχοντες «θέσεις» να αδιαφορούν ακόμη και για τις αξιολογες συγγραφικές προσπάθειες, που παραμένουν, τελικά, στον κάλαθο των αχρήστων. Κορυφαία στιγμή της συλλογής, η στενή παρακολούθηση του υπεύθυνου ελληνικής λογοτεχνίας ενός εκδοτικού οίκου από επίδοξη συγγραφέα, η οποία οδηγείται σε έναν εκβιασμό παράξενο μεν, δηλωτικό δε της δυσκολίας εύρεσης εκδοτικής στέγης σήμερα αλλά και της βαθιάς επιθυμίας του κάθε τυχαίου να δει τα κείμενά του να εκδίδονται. Στο διήγημα «Η εκδήλωση», δύο μόνιμοι «επισκέπτες» παρουσιάσεων βιβλίων μέσα από έναν ρέοντα διάλογο σκιαγραφούν τη σύγχρονη πραγματικότητα της προώθησης της βιβλιοπαραγωγής. Στον αντίποδα ενός ποιοτικού πολιτιστικού γεγονότος, όπως η παρουσίαση ενός βιβλίου, ο Τσίτας τοποθετεί την ευκαιρία κάποιων να κορέσουν την πείνα τους σε πλούσιους μπουφέδες και να νιώσουν –παρά το συχνό ροχάλισμά τους– μέρη μιας πνευματικής ελίτ, την ίδια στιγμή που δεν μπορούν να ανακαλέσουν ούτε το όνομα του συγγραφέα: «“Μπουφές;” “Σεμνός. Αλλά όλα διαλεχτά: τυροπιτάκια, λουκανικοπιτάκια, μπόμπες, κοτομπουκιές, τυροκροκέτες, αναψυκτικά και κρασί. “Στεργιουδάκης;” “Δασκαλάκης”. “Εγγύηση”. “Μην το συζητάτε”. “Να δείτε τι μπουφές υπήρχε προ μίας εβδομάδας στο Μουσείο της Ακροπόλεως. Και τι κόσμος, επιπέδου. Διακόσιοι είκοσι καθήμενοι και περί τους τριάντα όρθιους. Και τα εδέσματα αγνώστου εταιρείας αλλά εκλεκτά. Μήπως ήσασταν εκεί;” “Δυστυχώς είχα άλλη υποχρέωση. Ομιλία καθηγητού για τη μόλυνση του περιβάλλοντος – ούτε τριάντα άτομα. Τι εκδήλωση ήταν η δική σας;”»

Οι *Τσίχλες Ταξιδιού* είναι τόσο από άποψη περιεχομένου όσο και από άποψη μορφής μια ολοζώντανη συλλογή. Πλούσιος διάλογος, γλώσσα απλή, καθημερινή, ανεπιτήδευτη. Οι ήρωες παρουσιάζονται μέσω της δραματικής μεθόδου, γεγονός που αναγκάζει τον αναγνώστη σε βιωματική σχεδόν συμμετοχή στην εκάστοτε ιστορία. Με λίγα λόγια, είναι μια συλλογή διηγημάτων βγαλμένη από τη ζωή και αφιερωμένη στους απλούς θιασώτες της. Σε αυτούς που αγωνίζονται καθημερινά να κρατήσουν τις κοινωνικές ισορροπίες, όπως αυτές έχουν επιβληθεί έξωθεν, αλλά συχνά παρασύρονται σε ελεύθερες πτώσεις. Και όμως αυτές οι πτώσεις έχουν την ιδιότητα την ίδια στιγμή που σημειώνονται να κερδίζουν ύψος. Γιατί καθετί ανθρώπινο είναι υψηλό και η λογοτεχνία συνιστά μοναδικό μέσο απογείωσης της ανθρωπίνης καθόδου.

